

ДО ПИТАННЯ ПРО СУЧАСНИЙ СТАН ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

До питання про сучасний стан професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. У статті йдеться про важливість та необхідність відповідної професійної підготовки учителів фізичної культури до вимог сучасної навчальної програми, адаптованої до умов реформування шкільного навчального процесу. Мотиваційна сфера особистості учителя є основою, що визначає формування педагогічної майстерності. Чим більшою мірою система підготовки учителя орієнтована на професію, відбір абітурієнтів, утворення студентів, адаптацію молодих учителів, тим більше вона повинна будуватися на основі обліку значимих моментів особистості педагогів.

Ключові слова: професійна підготовка, фізична культура, професійний відбір, професійна педагогічна придатність.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку вищої освіти на Україні одне з перших місць займає питання про стан професійної підготовки учителя фізичної культури, ефективність якій залежить як від набуття практичних умінь і навичок, так і чітко організованої структури отриманих знань.

Навчання, як взаємопов'язана діяльність педагога і студента, може розглядатися як процес управління, де управління – це спосіб і характер дії на об'єкт в певній послідовності для досягнення поставленої мети. У логічному ланцюзі контролю знань, умінь і навичок особлива роль відводиться не тільки оцінці результатів навчання, а й, перш за все, оцінці правильності ходу навчання [1, с. 34].

Специфікою контролю знань у підготовці майбутнього учителя фізичної культури є в більшій мірі контроль над руховими навичками і в меншій – здатність до ухвалення обґрунтованих рішень. Останнє базується на системності, смисловій організації і особовій значущості навчального матеріалу.

Одне із найважливіших завдань у системі безперервної освіти – створення необхідних умов для гармонійного, всебічного розвитку особистості з урахуванням її мотивів, інтересів, потреб і здібностей. Проте повністю реалізувати свої можливості можна лише у тому випадку, якщо окрім освіти людина вибирає спеціальність, що відповідає її природним і соціально обумовленим даним. Це стосується і професії педагога, яка відіграє величезну соціальну роль в будь-якому суспільстві. Молоді фахівці, приступаючи до реальної роботи, зустрічають різного роду труднощі у процесі адаптації до нових умов соціального середовища, тому на педагогічному терені залишаються лише найстійкіші в своїх професійних намірах. Головними причинами такого положення у сфері професійної підготовки учителів фізичної культури є невідповідність реальної потреби в кадрах і діяльності по їх підготовці, низький рівень організації роботи профорієнтації, недосконалість теорії і практики професійного відбору [2, с. 45-47].

У педагогічній науці уявлення про професійно-педагогічну придатність до роботи учителя фізичної культури різні автори трактують неоднозначно. Наприклад, Р.І. Хмельюк [3] вважає, що основними чинниками придатності до педагогічної діяльності є професійний інтерес, потреба в даній діяльності, наяв-

ність знань, умінь і навичок для оволодіння професією, індивідуально-психологічні якості і деякі властивості нервової системи. С.О.Голованов визначає даний феномен як «відповідність особистих і функціональних якостей та здібностей вимогам професії при вираженій професійній спрямованості». При всьому різноманітті трактування профпридатності найоб'єктивнішим, на наш погляд, є уявлення про профпридатність як системну властивість людини, що виявляється в різноманітті особливостей його особистості, індивіда і індивідуальності, яка обумовлює успішність у професійній діяльності [4, с. 17].

Метою дослідження є аналіз відповідності професійної підготовки учителів фізичної культури вимогам сучасної навчальної програми, адаптованої до умов реформування шкільного навчального процесу.

Результати дослідження. Крім схильностей до професійної спрямованості студентів спеціальності «фізична культура» вищих педагогічних закладів повинно визначати емоційне, вольове і пізнавальне відношення до її найважливіших об'єктів. Якщо по якостях «любов до дітей», «інтерес до фізичної культури» достовірних відмінностей не встановлено, то по «інтересу до роботи з дітьми» і «інтересу до педагогічної діяльності у сфері фізичної культури» існують певні особливості. По-перше у двох випадках виявляється односторонність інтересу, яка не забезпечує повною мірою спрямованості на педагогічну працю в області фізичної культури. Можна любити дітей, але не цікавитися ними як об'єктом професійної діяльності. Інтерес тільки до фізичної культури, до досягнень в цій області так само односторонній. Цим підтверджується думка про необхідну наявність двох об'єктів професійного інтересу учителя фізичної культури – це діти і фізична культура, які є своєрідним системним симбіозом його професійно-педагогічної спрямованості [5, с. 76-77]. Важливу роль відіграють педагогічні здібності майбутніх учителів фізичної культури, деякі риси і властивості темпераменту, які сприяють подальшому вивченню теорії і вдосконаленню практики профорієнтації і професійного відбору молоді на педагогічну професію. У школі закладаються основи знань, переконань і поведінки людини. У всьому цьому висока, почесна і відповідальна роль належить учителю школи. Ніяка інша професія не ставить таких вимог до людини. Професія учителя дуже відповідальна і складна, оскільки об'єктом його діяльності є людина, що росте, з складною, неповторною в своїх індивідуальних особливостях, багатоманітним і мінливим психічним світом.

Учитель фізичної культури повинен мати відповідну професійну підготовку з тих предметів, які він викладатиме в школі, а також глибокі знання психології, педагогіки, фізіології дитини. Професійні вимоги до підготовки учителя фізичної культури пов'язуються із педагогічною майстерністю і оволодінням ним у процесі професійної підготовки конструктивними, комунікативними, організаційними і гностичними вміннями.

У своїй діяльності учитель фізичної культури повинен опиратися не тільки на знання, але і на певні професійно-педагогічні вміння і навички. До них можна віднести рухові і власно-педагогічні навички і вміння. До перших відносяться володіння технікою фізичних вправ (як мінімум, шкільної програми), вміння виготовити найпростіший спортивний інвентар і устаткування. До власно-педагогічних, як найбільш важливим – вміння навчати школярів руховим діям, планувати фізичне виховання, організовувати фізкультурну роботу [7, с. 15].

Однією з характерних особливостей діяльності учителя фізичної культури є широкий розмах масової роботи. Вчитель фізичної культури формує і ви-

ховує великий фізкультурний актив, організовує турпоходи, спортивні свята, паради, загальношкільні змагання, спортивні вечори. От чому, підкреслюючи важливість всіх чинників, сприяючих успішності педагогічної діяльності, не можна не виділити особливу роль професійної кваліфікації учителя фізичної культури [3, с. 16-17].

У педагогічній діяльності розроблені вимоги до кваліфікаційної підготовки учителя фізичної культури. Вони складаються з 5-ти розділів: науково-теоретичної підготовки; методичної підготовки; організаторської підготовки; підготовки по матеріально-технічному оснащенню занять; підготовки по страхувці і виконанню правил безпеки у процесі занять фізичними вправами. В кожному розділі дається перелік необхідних знань, умінь, навичок, які мають першочергове значення для професійної діяльності учителя фізичної культури.

Науково-теоретична підготовка повинна включати знання основ системи народної освіти; дисциплін суспільно-політичного, біологічного і психолого-педагогічного циклу; статево-вікових особливостей учнів 1-12 класів; теорії і методики фізичного виховання; теоретичних основ спортивних дисциплін, що входять перш за все у навчальні програми по фізичній культурі в школі; педагогічних методів дослідження.

У розділі *методичної підготовки* передбачаються глибокі знання дидактичних принципів у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи; керівних матеріалів по організації різних видів занять з фізичної культури; тверді знання шкільної програми; здійснення міжпредметних зв'язків у викладанні фізичної культури; знання і уміння правильно будувати і проводити на сучасному методичному рівні всі види занять по фізичній культурі; уміння володіти словом і голосом у процесі занять, уміння користуватися різними прийомами планування і обліку успішності.

До *організаційної підготовки* відносяться уміння організувати і повсякденно вести роботу шкільного фізкультурного активу; здійснення зв'язку з лікарем і залучення уваги всіх вчителів до фізичного виховання школярів; робота по здійсненню контакту з батьківським комітетом, знання фінансових можливостей для забезпечення роботи по фізичному вихованню у школі.

В області *матеріального забезпечення* занять учитель фізичної культури зобов'язаний знати облаштування спортивних залів, майданчиків і способи розміщення спорядів та устаткування; поповнювати спортивний інвентар і стежити за його збереженням; уміти користуватися технічними засобами навчання.

До *підготовки учителя фізичної культури по страхуванню і заходам безпеки* відноситься знання правил страхування школярів на уроках по гімнастичі, правила занять на воді, в турпоходах; дотримання гігієнічних вимог і заходів попередження травм при заняттях з учнями легкою атлетикою, лижною підготовкою, спортивними іграми і іншими видами спорту; уміння надати першу допомога при травмах і нещасних випадках; забезпечення медичного контролю на спортивних змаганнях школярів [1, с. 21-26].

З урахуванням вищеперелічених сучасних вимог до учителя фізичної культури кваліфікаційної характеристики випускників педагогічний вищих навчальних закладів і повинна здійснюватися професійна підготовка майбутніх фахівців. Це ставить перед випускаючими кафедрами ряд складних завдань, що вимагають свого обґрунтованого наукового вирішення.

Процес навчання у вищих навчальних закладах є важливим чинником розвитку особистості, оскільки події, що відбуваються за цей час, роблять вплив на всю подальшу професійну діяльність, особисте і сімейне життя молоді людини. Час його навчання співпадає із перехідним періодом вікових змін, зміною життєвих стереотипів, цінностей і соціального статусу особистості.

Результати навчання, прагнення до самореалізації і самоактуалізації залежать не стільки від інтелектуальних здібностей і особистих якостей студентів, а і від стану їхнього здоров'я – фізичного і психічного. Недотримання режиму харчування і відпочинку, мешкання в гуртожитку, постійні стреси, пов'язані із навчальною діяльністю, фінансові труднощі, тривога за своє майбутнє, – все це робить студентство найуразливішим відносно здоров'я. Тим більше статистичні дані свідчать про те, що кожне нове покоління менш здорове, ніж попереднє. Число дітей, що народилися з різним ступенем фізіологічної незрілості наближається до 90%. Росте кількість захворювань серцево-судинної, нервової, травної та дихальної систем, збільшилося число дітей з відхиленнями опорно-рухового апарату, зору [6, с. 42].

Природно, що у студентів з ослабленим здоров'ям процес соціальної адаптації до навчального процесу проходить набагато важче. Вивчення загального стану питання указує на те, що хоча фізкультура і спорт у нашій державі вважаються одними із найважливіших засобів всебічного розвитку особистості, професійна підготовка учителів фізичної культури ще не цілком відповідає сучасним вимогам.

Висновки. Ключовим чинником професійної підготовки учителів фізичної культури є ступінь її наукової розробленості. Практика підготовки учителів фізичної культури в більшій ступені виходить з інтересів, прагнень і інших мотиваційних характеристик школярів, абітурієнтів і студентів. Але частіше ця сторона професійної освіти здійснюється стихійно. В результаті багато школярів не мають належної орієнтації, абітурієнти керуються необумовленими мотивами і, ставши студентами, нерідко розчаровуються в своїй майбутній професії.

Мотиваційна сфера особистості активізує, інтегрує і направляє розвиток здібностей в певній діяльності. В роботі учителя фізичного виховання виявляються переважно такі мотиви, як інтереси до фізкультури і спорту, схильності до педагогічної діяльності в цій області, любов до дітей, глибока переконаність у великій суспільній важливості фізичного виховання підростаючого покоління, прагнення до постійного вдосконалення у роботі, почуття обов'язку і відповідальності за доручену справу. Таким чином, мотиваційна сфера особистості учителя є основою, що визначає формування педагогічної майстерності. Чим більшою мірою система підготовки учителя орієнтована на професію, відбір абітурієнтів, утворення студентів, адаптацію молодих учителів, тим більше вона повинна будуватися на основі обліку значущих моментів особистості педагогів.

Подальші дослідження передбачається провести у напрямку вивчення інших проблем професійної підготовки учителя фізичної культури.

Список використаних джерел:

1. Вергасов В.М. Активизация познавательной деятельности студентов в высшей школе. – К.: Высшая школа, 1985. – С. 40-62.
2. Козаков В.А. Самостоятельная работа студентов. – К.: Высшая школа, 1990. – С. 125-140.
3. Кремень В.Г. Підготовка вчителя в умовах переходу загальноосвітньої школи на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання // Вища шк. – 2003. – № 1 – С. 3–11.

4. Максимова В.Н. Междпредметные связи в процессе обучения. – М.: Просвещение, 1988. – С. 76-94.
5. Сущенко Л.П. Про професійне самовизначення майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: Зб. наук. пр. / Редкол.: Т.І. Сущенко (відп. ред.). – Київ-Запоріжжя, 2004. – Вип. 31. – С. 383-389.
6. Шиян Б.М. Теоретико-методичні основи підготовки вчителів фізичного виховання в педагогічних навчальних закладах: Автореф. дис.... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Ін-т педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 1997. – 45 с.
7. Шкрєбтій Ю.М. Про врегулювання системи фізичної культури і спорту в Україні // Реалізація здорового способу життя – сучасні підходи / За ред. М.Лук'яненка, Ю.Шкрєбтія, Е.Боляха, А.Матвєєва. – Дрогобич: КОЛО, 2005. – С. 13-26.

To the question on the modern condition of vocational training of the teacher of physical training. The article deals with problem of training the teachers of physical culture and their correspondence to the modern educational programme. The motivational sphere of the person of the teacher defines formation of pedagogical skill. The system of preparation of the teacher is focused on a trade, selection of entrants, education of students, adaptation of young teachers. She should be under construction on the basis of the account of the significant moments of the person of teachers.

Key words: professional training, physical culture, professional selection, professional and pedagogical skill.

Отримано 12.9.2009

УДК 378.134:796

В. В. Зданюк

*викладач, Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка*

ФОРМУВАННЯ РЕФЛЕКСИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті висвітлюється процес формування рефлексивної компетентності майбутнього педагога з фізичної культури.

Ключові слова: рефлексивна компетентність, педагог, фізична культура, професійна діяльність, учні.

Перехід української вищої освіти на європейську модель викликав необхідність зміни різних сторін освітнього процесу. Однією з основних суперечностей стала невідповідність вимогам сучасної ринкової системи і результатів професійної підготовки випускників вищих навчальних закладів [4].

Сучасне суспільство розглядає фахівця не тільки як людину, що володіє знаннями, вміннями і навичками в професійній сфері, але і як здатного ефективно діяти в складних, часом нестандартних ситуаціях, тобто компетентного. У цих умовах все більшої обґрунтованості набуває компетентнісний підхід.

Питаннями компетентнісного підходу в педагогіці займаються В.А. Болотов, А.В. Хуторський, М.А. Холодна, Р.П. Мільруд, О.С. Орлів, Р.М. Шерайзіна [4, с. 2].

Метою статті є висвітлити концептуальні основи формування рефлексивної компетентності майбутнього педагога з фізичної культури.